

**ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ САДІВНИКІВ В ОДЕСЬКІЙ
ШКОЛІ САДІВНИЦТВА ЗАСЛУЖЕНИМ ПРОФЕСОРОМ МЕХАНІКИ
В. М. ЛІГІНИМ (1846-1897)**

*Кузнєцов В.О., к.іст.н., доц. кафедри історії України;
Вендель А.О., студентка 2 курсу біологічного факультету
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова)*

**ON THE FEATURES OF TRAINING OF GARDENERS IN THE ODESSA
SCHOOL OF HORTICULTURE BY THE HONORED PROFESSOR OF
MECHANICS V. M. LIGIN (1846-1897)**

*Kuznetsov V., Ph.D., Assoc. Department of History of Ukraine;
Wendel A., 2nd year student of the Faculty of Biology
(Odessa I.I.Mechnikov National University)*

Вступ. Валер'ян Миколайович Лігін (1846-1897), заслужений професор математики і механіки Імператорського Новоросійського університету (ІНУ), зараз Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, народився в Санкт-Петербурзі 14/26 червня 1846 р. У 1868 р. В.М. Лігін закінчив університет зі ступенем кандидата, одержав золоту медаль за працю «О притяжении эллипсоидов» і був залишений в ІНУ для підготовки до професорського звання [1; 14].

У 1874 р. захистив у Харківському університеті дисертацію на вчений ступінь доктора прикладної математики і був обраний екстраординарним професором ІНУ. З 1879 р. В.М. Лігіна обрано ординарним професором по кафедрі механіки. Він майже 15 років (1882-1897) очолював Одеське відділення імператорського російського технічного товариства [2]. З 1895 р. В.М. Лігін – заслужений професор Імператорського Новоросійського університету [3]. Наукову і педагогічну діяльність В. М. Лігіна як математика і механіка ретельно вивчили і проаналізували фахівці, але його внесок у розвиток садівництва в Одесі залишився поза увагою дослідників.

У 1884 р. професор ІНУ В.М. Лігін висунув ініціативу зі створення Одеського відділення імператорського російського товариства садівництва (ОВІРТС – укр; ООИРОС – рос.). На перших зборах його одноголосно було обрано товаришем голови (головою став одеський міський голова Г. Г. Маразлі) [5]. Одеське відділення 1 жовтня 1886 р. відкрило Одеську школу садівництва та городництва нижчого розряду. Утримання керівництва школи та викладачів трьох спеціальних класів забезпечувалось урядом у розмірі 1500 рублів на рік, а всі інші витрати покривало ОВІРТС (вони складали більше 10000 рублів на рік) [4]. Це давало змогу, за рішенням ОВІРТС, змінювати навчальні програми спеціальної підготовки учнів з урахуванням місцевих потреб.

Першим опікуном школи було обрано барона Н. А. Вітте, який обіймав цю посаду до 31 грудня 1888 р., а після його від'їзду з Одеси цю посаду обійняв В. М. Лігін, який виконував ці обов'язки до 15 березня 1897 р. [13]. Як опікун В. М. Лігін головував на засіданнях ради школи, які проводилися не менше ніж

10 разів за рік. На них обговорювалися наступні питання: навчальні програми курсів, розподіл аудиторних і практичних занять, розподіл іспитів та ін.

Результати досліджень. Лігін В. М. при підготовці садівників, як і його попередники, вважав головними такі предмети: «Хімія і Фізика – щодо ґрунту і клімату, якостей рослин і дії на них сторонніх сил; Геометрія і Архітектура – що стосується до розміщення і розподілу місцевості, а також і до облаштування і прикраси садів; Ботаніка взагалі, а особливо Фізіологія і Географія рослин, яка розкриває внутрішній склад, життя, примхи і властивості рослин – ось науки, на яких ґрунтується влада, і сила садівника» [10, с. 77]. Велику увагу у викладанні природничих предметів В. М. Лігін приділяв останнім науковим розробкам, тому на засідання ОВІРТС запрошував з лекціями відомих учених з ІНУ: Л. А. Рішаві, Ф. М. Коменського, О. А. Веріго, П. С. Шестерикова, Д. М. Абашева та ін. Ці лекції обов'язково відвідували викладачі природничих і спеціальних предметів школи. З 1885 р. відділення почало видавати власний журнал «Отчет и труды ООИРОС», де друкувалися тексти лекцій, а також наукові праці вітчизняних та закордонних спеціалістів з проблем садівництва, декілька екземплярів журналу передавалися до бібліотеки школи [13].

«За пропозицією попечителя на Раді школи піддавалися ретельному обговоренню питання про більш практичний характер викладання природничих предметів і арифметики і про заходи, які необхідно вжити в цьому напрямку» [12, с. XX]. В. М. Лігін вважав, що: «Практичні заняття в школі служать не лише засобом навчання вихованців відомим прийомам культури і техніки, але вони мають також самостійне значення, як спосіб привчання учнів до роботи і служби» [5; 8]. Валер'ян Миколайович наголошував, що: «При виконанні учнями практичних робіт, керівник повинен спостерігати за їх перебігом і тут же на місці в коротких бесідах пояснювати учням найважливіші факти з практики садового господарства. У таких бесідах керівник повинен уникати викладу абстрактних теоретичних відомостей, які важко засвоюються учнями, а намагається вказати їм на ті факти, які знаходяться у них перед очима ...» [5; 8]

Лігін В. М. чітко розмежовував функції архітектора і садівника в створенні садово-паркових композицій. Він підкреслював, що архітектор повинен створити художній образ ансамблю, а садівник – реалізувати його рослинними засобами.

Велику увагу приділяв В. М. Лігін розповсюдженню кращого досвіду садівництва в Одесі та прилеглих територіях. З цією метою викладачі школи разом з членами ОВІРТС періодично здійснювали екскурсії до кращих садів міста і околиць і публікували звіти з ретельним описом складу рослин, особливостями догляду за ними та іншою корисною інформацією [7; 8].

У 1891 р. В. М. Лігін організовує при школі курси садівництва для учителів народних шкіл та учнів учительських семінарій «... з метою розповсюдження серед народу сільськогосподарських знань через народні школи та сільських учителів» [5; 6; 11]. Всім учителям, які пройшли навчання, школа безкоштовно відпускала саджанці і надавала розроблений В. М. Лігіним, приблизний план створення пришкільних садових ділянок [9].

У 1894 р. В.М. Лігін запровадив посаду роз'їзного вчителя садівництва, обов'язком якого було періодично, якомога часто відвідувати у призначеному районі, народні училища, у яких уже існують або планується створення садів і городів, з тим, щоб давати на місці учителям всі необхідні поради для правильного їх облаштування і догляду [12].

Висновки. Заслужений професор математики і механіки ІНУ Валер'ян Миколайович Лігін у другій половині XIX століття вніс значний доробок у розвиток підготовки спеціалістів-садівників для сухостепової підзони півдня нашої держави:

- ініціював створення ОВІРТС, доклав багато зусиль до його заснування і розвитку;
- у 1866 р. був засновником Одеської школи садівництва та городництва, і керував роботою педагогічної ради школи 9 років;
- організував при школі курси садівництва для вчителів народних шкіл та учнів учительських семінарій;
- запровадив посаду роз'їзного учителя садівництва для консультування на місцях учителів з облаштування пришкільних садів.

Список використаних джерел

1. Валериан Николаевич Лигин. Автобиография. *Двадцатипятилетие императорского Новороссийского университета* / Маркевич А.И.: ист. зап. и акад. списки. Одесса: тип. экон., 1890. С. 365-360.
2. Валериан Николаевич Лигин. *Записки ООИРОТО*, 1897. Вып. 5-6. С. 1-5.
3. Валер'ян Миколайович Лігін (1846 - 1900) *Діяльність видатних механіків на Україні* / Путятя Т.В., Фрадлін Б.Н. Київ, 1952. С. 102-108.
4. Занятия отдела по учреждению школы садоводства и огородничества. *Отчет и труды ООИРОС за 1886 г.* 1887. С. XII-XV.
5. Исторический очерк десятилетней деятельности Одесского отдела ИРОС. *Отчет и труды ООИРОС за 1893 г.* 1894. С. 3-11.
6. Краткий обзор деятельности В.Н. Лигина в Обществе Садоводства. *Отчет о деятельности ООИРОС за 1895 г.* 1896. С. 4-6.
7. Лигин В.Н. Заметка о состоянии Одесских городских питомников к лету 1885 г. *Отчет и труды ООИРОС за 1885 г.* 1886 г. С. 131-135.
8. Лигин В.Н. Отчет об экскурсии, предпринятой членами Отдела 20 июня 1886 г. для осмотра садов в окрестностях Одессы. *Отчет и труды ООИРОС за 1886 г.* 1887. С. 90-95.
9. Лигин В.Н. План для школьного сада (с планом). *Отчет и труды ООИРОС за 1887 г.* 1888. С. 81-83 + 3.
10. О главном училище садоводства в Одессе. *Записки ОСХЮР* 1844, №4. С. 75-81.
11. Отчет о деятельности Одесской школы садоводства и огородничества за 1891 учебный год. *Отчет и труды ООИРОС за 1891 г.* 1892. С. XI-XXIII.
12. Отчет о деятельности ООИРОС за 1893 г. *Отчет и труды ООИРОС за 1893 г.* 1894. С. I-IX.
13. Отчет о деятельности Одесской школы садоводства и огородничества за 1896-1897 г. *Отчет и труды ООИРОС за 1896 и 1897 г.* 1898. С. 15-27.
14. Список студентов и посторонних слушателей ИНУ за 1868-69 академический год. Одесса, 1866. 20 с.